

Unitat Didàctica 2

LES REVOLUCIONS BURGESES I ELS NACIONALISMES

1. L'EUROPA DE LA RESTAURACIÓ

2. LES REVOLUCIONS DE 1820, 1830 I 1848

3. LA INDEPENDÈNCIA D'AMÈRICA LLATINA

4. ELS NACIONALISMES

1. L'EUROPA DE LA RESTAURACIÓ

Després de la derrota de Napoleó la coalició vencedora va intentar desfer l'obra de la Revolució i restablir (o restaurar l'Antic Règim). Per això el període que va de 1815 a 1848 es coneix com la Restauració. La Revolució Francesa havia arrelat però a Europa i havia desfermat l'ascens del liberalisme i els nacionalismes.



A. EL CONGRÉS DE VIENA

Totes les potències europees (Àustria, Prússia, Rússia, Gran Bretanya + França) es van reunir a Viena el 1815 amb l'objectiu de Restaurar l'AR. Sota la direcció del canceller Metternich van reordenar i decidir sobre el futur d'Europa.

Els principis que van aplicar van ser els següents:

- a) El principi de legitimitat i d'absolutisme. El poder emana de Déu. Desautoritzaven:
 - a. les monarquies creades per Napoleó
 - b. la sobirania nacional i el principi del constitucionalisme
- b) El principi d'equilibri europeu. Es va proposar la tesi de l'equilibri entre les potències europees per tal de mantenir la pau. Reordenació del mapa europeu
- c) El principi d'intervenció. Per tal de defensar el nou ordre establert i impedir qualsevol acte revolucionari es va signar un pacte d'ajuda mútua. Coneguda

com la Santa Aliança i promoguda pel Tsar de Rússia, establia la intervenció de la resta de membres si alguna nació era amenaçada pel triomf de la Revolució.

B. LA REORDENACIÓ DEL MAPA EUROPEU

Les grans potències van redibuixar les fronteres d'Europa sense tenir en compte les aspiracions nacionals de molts pobles d'Europa.

- Rússia dominava l'Europa Oriental (Finlàndia i Polònia)
- Àustria retenia sobre el seu domini Alemanya i Itàlia
- Anglaterra mantenia l'hegemonia marítima (enclaus marítics com Malta que controla el passatge entre el Mediterrani occidental i oriental)
- Prússia va engrandir el seu territori (per contrarrestar l'ascens rus)
- França va tornar a les fronteres de 1789 i va ser encerclada de una sèrie de petits estats per frenar qualsevol nova ofensiva revolucionària (Regne dels Països Baixos, i Piemont).

Els canvis territorials establerts per l'acta final del congrés de Viena (9 de juny de 1815) van ser els següents:

- França retornava a les fronteres fixades pel segon tractat de París (20 de novembre de 1815).
- Hom establia una cadena d'estats secundaris prou sòlids sobre les fronteres franceses:
 - o el regne dels Països Baixos, formats per les antigues Províncies Unides i els antics Països Baixos austríacs (Bèlgica);
 - o la Confederació helvètica, engrandida amb quatre cantons (Ginebra, Bassilea, Neuchâtel, Valais) i la neutralitat de la qual estava garantida per les grans potències;
 - o el regne de Piemont-Sardenya, que recuperava Niça i la Savoia i s'engrandia amb el territori de l'antiga república de Gènova.
- Rússia s'eixamplava considerablement cap a l'Est; conservava Finlàndia i la Bessaràbia i s'annexava la major part de l'antic gran ducat de Varsòvia, sota la forma d'un regne de Polònia sotmès al tsar, encara que teòricament autònom.
- Prússia va abandonar la major part del seu antic domini polonès, del qual no conservà més que Posnània; però rebé en compensació la Pomerània sueca, el nord de Saxònia, Westfàlia i la major part de Renània.
- Àustria renuncià a Bèlgica però s'estengué per la banda d'Itàlia (annexant-se la Llombardia i Venècia, que formaren el "Regne de Llombardia-Venècia") i de l'Adriàtic (annexió o recuperació d'Il·líria i de Dalmàcia), i tornava a prendre a Baviera el Tirol i Salzburg.
- Alemanya va ser reorganitzada sobre la base d'una Confederació germànica de trenta-nou estats; els sobirans de Baviera, de Wurtemberg i de Saxònia conservaren la dignitat reial que els havia conferit Napoleó. Hannover, erigit en regne, retornà al seu sobirà, el rei britànic; Hamburg, Bremen, Lubeck i Frankfurt del Main van ser convertides en ciutats lliures.
- Itàlia, on la influència austríaca era preponderant, restava dividida en set estats (Estats Pontificis, regne de Nàpols, ducat de Toscana, regne de Piemont-Sardenya, regne de Llombardia-Venècia, ducat de Parma, ducat de Mòdena i regne de les Dues Sicílies).

- Espanya i Portugal retornaven a les dinasties de Borbó i de Bragança, respectivament.
- Suècia conservava Noruega, annexada pel tractat de Kiel. En compensació, el rei de Dinamarca rebia a títol personal, ultra Schleswig, que ja posseïa, els ducats de Holstein i de Lauenburg.
- La Gran Bretanya conservava diverses colònies franceses i holandeses (Guyana, illes de la Trinitat, de Tobago, de Santa Llúcia, illa Maurici, Ceilan) i importants bases navals (Heligoland, Malta, el Cap).

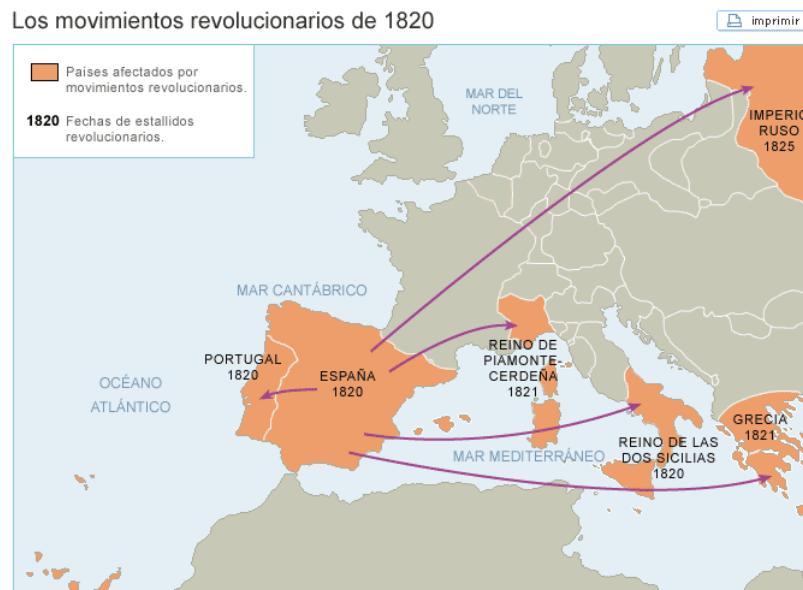
Hom atribueix al congrés de Viena d'haver assegurat quaranta anys de pau a Europa, però cal no oblidar que aquesta pau es va aconseguir al preu d'una veritable tutela dels pobles pel sistema anomenat de la Santa Aliança. L'acta final del congrés de Viena es va signar el 9 de juny de 1815, per totes les potències participants. Hom deu al congrés de Viena força altres decisions importants: establí el principi de la lliure navegació sobre el Rin i el Mosa, condemnà la tracta de negres i l'esclavatge, recomanà mesures favorables per millorar la sort dels jueus i, finalment, elaborà un reglament durador sobre la precedència entre els agents diplomàtics.

2. LES REVOLUCIONS DE 1820, 1830 I 1848

Les revolucions de 1820, 1830 i 1848 van posar fi definitivament a les pretensions de la Santa Aliança. Els intents de restauració de l'Antic Règim van topar directament amb aixecaments armats que tenien la voluntat d'instaurar règims liberals.

Revolucions de 1820

A Europa els diversos aixecaments militars van fracassar en un primer moment davant la força de la Santa Aliança, excepte a Grècia, on gràcies a un fort sentiment nacional i una guerra de set anys (1822-1829) van aconseguir la independència de l'imperi turc.



Revolucions de 1830

A diversos països d'Europa van triomfar revoltes que van substituir monarquies absolutes per règims constitucionals on la burgesia va imposar un règim censatari i limitacions a les llibertats públiques. La principal diferència respecte a les revoltes anteriors és l'ampli suport popular.

Bèlgica s'independitza d'Holanda i instaura règim liberal.

A França deposen el monarca absolut Carles X i coronen a Lluís Felip d'Orleans també amb un nou règim liberal.

A Anglaterra s'amplien els drets polítics i a Espanya s'introdueix un sistema polític liberal.

Los movimientos revolucionarios de 1830

imprimir



Revolucions de 1848

Es planteja el sufragi universal (tots els ciutadans barons), i es comença a defensar el principi de sobirania popular.

A França un aixecament popular proclama la república social i destrona a Lluís Felip d'Orleans.

A Àustria fan dimitir el canceller Metternich. Es produeixen diversos aixecaments nacionalistes a Hongria, Bohèmia, nord d'Itàlia i la Confederació Germànica.

Los movimientos revolucionarios de 1848

imprimir



3. LA INDEPENDENCIA DE L'AMÈRICA ESPANYOLA

És fruit de la doble coincidència:

- de la pròpia evolució social americana
- del període d'instabilitat que es produeix a Espanya.

Durant el segle XVIII l'administració borbònica va "reconquerir" Amèrica, una Amèrica que durant el segle XVII Espanya no havia controlat gaire. El nou govern borbònic va realitzar una sèrie de reformes per tal de millorar l'explotació de les colònies.

- El grup social dels criolls, descendents dels espanyols, domina la societat i l'economia d'Hispanoamèrica per sobre de mestissos, indis i negres.
- Els criolls se senten discriminats a l'hora d'obtenir càrrecs. El monopoli espanyol també crea malestar.
- El factor decisiu que desencadena el procés d'independència és l'ocupació de la Península per Napoleó.
- La independència de les colònies causa perjudici a l'economia i la hisenda espanyola.



A. CAUSES DE LA INDEPENDÈNCIA

- a) Aparició d'una elit criolla i burgesa, cultivada en les idees de la Il·lustració
- b) La reconquesta borbònica del segle XVIII no va ser ben acceptada pels americans.
- c) El tracte discriminatori a que eren sotmesos els criolls (impostos, apartats del comerç colonial)
- d) Suport explícit de la Gran Bretanya (raonar per què: retornar la jugada dels EUA i guanyar nous mercats) i l'exemple i suport dels EUA (Doctrina Monroe, America pels americans)
- e) La Guerra del Francès va crear un buit de poder que des de les colònies es va suplir
- f) Les Corts de Cadis van reconèixer als americans uns drets que Ferran VII no va acceptar

B. EI PROCÉS

1. Antecedents

El primer intent seriós d'Independència va ser la Revolta de Tupac Amaru, a Cuzco, que va declarar la mort als espanyols i que pretenia aconseguir la independència pels indis. La por va provocar la unió de criolls i espanyols.

2. Primer període: les temptatives emancipadores

La primera temptativa emancipadora es va produir a Veneçuela, obra de Francisco de Miranda, l'any 1806, però va fracassar.

Arran de la invasió de la península per part de Napoleó a Amèrica es van organitzar Juntas Regionals per organitzar-se i defensar-se d'una possible invasió francesa.

Aquestes Juntas es van negar a acceptar la Junta Suprema Central (a Espanya) i l'any 1810 la de Buenos Aires va proclamar la independència.

A Mèxic els primers moviments independentistes els van protagonitzar els camperols indígenes, dirigits pels capellans Miguel Hidalgo i José María Morelos (1813). La por d'una revolució realment social va unir les elits criolles i l'exèrcit per reprimir el moviment.

Amb la tornada de Ferran VII al poder, la rebel·lió va ser sufocada des del Perú, i en principi tot va tornar a la normalitat.

3. Segon període: el triomf de la independència

Al cap de poc temps va ressorgir el moviment emancipador, amb dues figures militars destacades:

- Simón Bolívar, a Caracas
- José de Sanmartín, a Río de la Plata

Bolívar, amb les victòries de Boyacà (1819) i de Carabobo (1821) va aconseguir la independència de Colòmbia i Veneçuela.

San Martín, un cop proclamada la independència de l'Argentina (1816) va travessar els Andes i va fer el mateix a Xile (1818).

El 1821 Mèxic va proclamar la independència sota la direcció d'Agustín Iturbe.

Només Quito i Perú quedaven en mans dels reialistes. Bolívar i San Martín van decidir que Bolívar intervingués amb el seu exèrcit (1821).

La darrera gran batalla de l'emancipació va ser la d'Ayacucho (Perú, 1824).

A Espanya només li quedaran les colònies de:

- Cuba
- Puerto Rico i
- Filipines

C. CONSEQÜÈNCIES: L'AMÈRICA INDEPENDENT

- Cabdillista
- De difícil vertebració nacional (exemple fracàs de la Gran Colòmbia projectada per Bolívar que unís Venecuela, Colòmbia i Equador)
- Amb un pes excessiu de l'exèrcit
- Amb guerres fronteres interminables (exemple guerra de la Triple Aliança)
- Amb una societat injusta on continuen les discriminacions socials cap als indígenes i els esclaus.
- Es substitueix la dependència d'Espanya per la dependència econòmica de la Gran Bretanya i els EUA

4. ELS NACIONALISMES

El concepte de **nació**, tal i com l'entendem actualment, deriva fonamentalment de la Revolució Francesa de 1789 i a partir del segle XIX provocarà un canvi del mapa d'Europa i el sorgiment d'uns potents corrents ideològics i polítics que en el seu nom tant han servit per justificar la conquesta de nous territoris, les dues guerres més sagnants de la història -la Primera i Segona Guerra mundials-, l'aniquilació de la diferència i la diversitat en nom d'una pretesa unitat nacional com també el resorgiment de nacions o concepcions nacionals que han lluitat contra la seva desaparició en el si d'entitats estatals que intentaven diluir-les o fer-les desaparèixer. Sota el concepte de nacionalisme hi trobarem en els darrers segles una imatge contradictòria: la de la imposició i la creació de grans estats i imperis i la de la resistència d'alguns pobles i cultures a desaparèixer. Allò que és indubtable és que encara avui és una idea-força en nom de la qual s'han perpetrat i es perpetren les pitjors atrocitats i també una capa sota la qual s'ha refugiat la resistència de molts pobles a desaparèixer en el corrent històric de les nacions i cultures dominants.

0. CONCEPTES BÀSICS

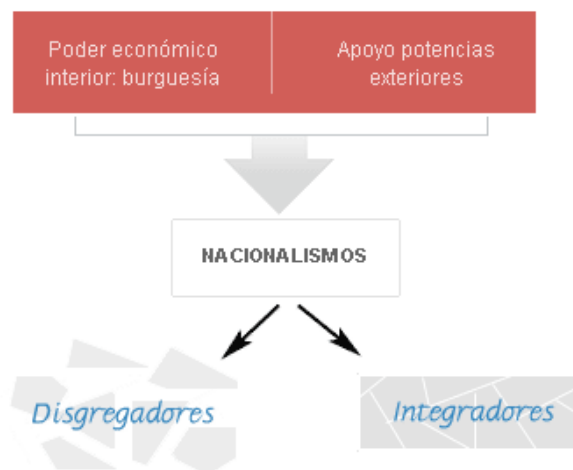
NACIÓ. Comunitat d'individus als quals uns vincles determinats, però diversificables, bàsicament culturals i d'estructura econòmica, amb una història comuna, donen una fesonomia pròpia, diferenciada i diferenciadora i una voluntat d'organització i de projecció autònoma que al límit, els porta a voler-se dotat d'institucions polítiques pròpies fins a constituir-se Estat.

ESTAT.

- Formació social històrica, organitzada com a unitat política amb característiques pròpies.
- Aparell administratiu de la comunitat político estatals.

Fruit de la discrepant distribució entre nacionalitats a l'Europa del segle XIX ens trobem davant:

0. Estat-nació: França. L'ideal
1. Estat plurinacional: Imperi Austro-hongarés, dona lloc a sentiments independentistes
2. Nacions dividides entre diversos estats: Itàlia, Alemanya, origina tendències unificadores
3. Nacions sense estat



1. LA UNIFICACIÓ ALEMANYA

"Els grans problemes d'aquesta època, i la unitat alemanya n'és el primer, no es resolen amb discursos ni amb votacions, sinó a sang i ferro"

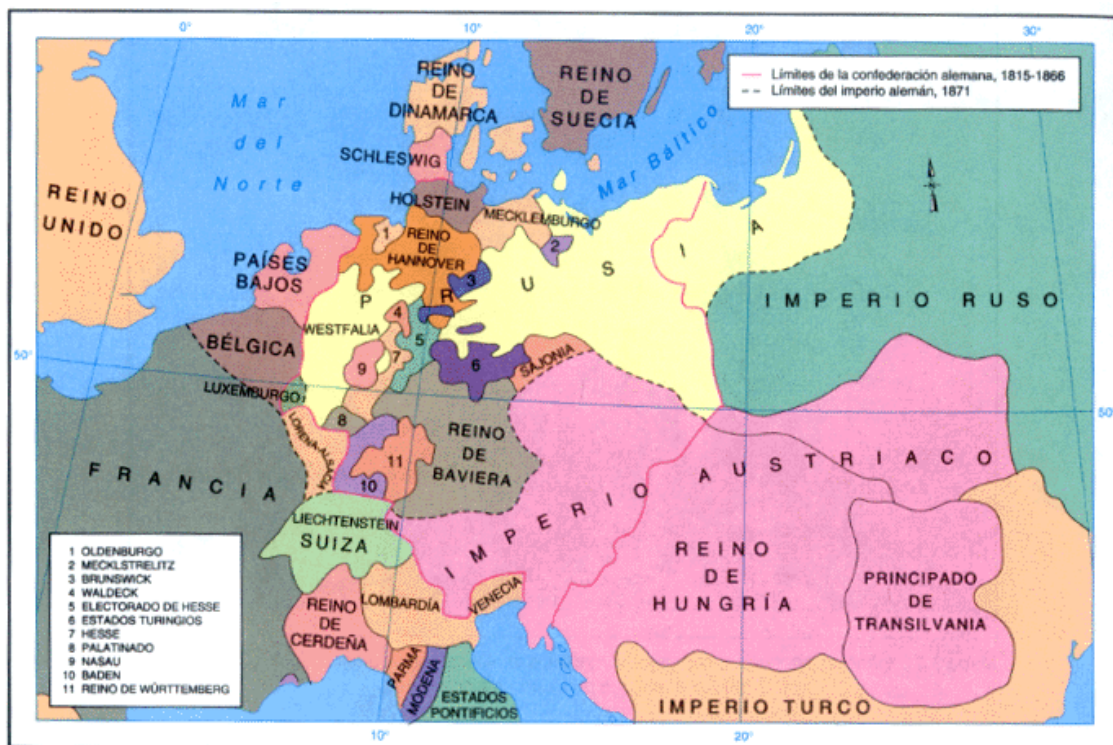
A. ANTECEDENTS

Les terres de parla alemanya eren a principi del segle XIX un autèntic conglomerat d'estats en el qual destacaven dos:

- L'Imperi austríac
- El Regne de Prússia

El principal problema per la unificació consistia en la rivalitat entre les dues potències i que la consecució d'un Estat Nacional es podia fer de dues maneres:

- Gran Alemanya (amb Àustria)
- Petita Alemanya (sense Àustria)



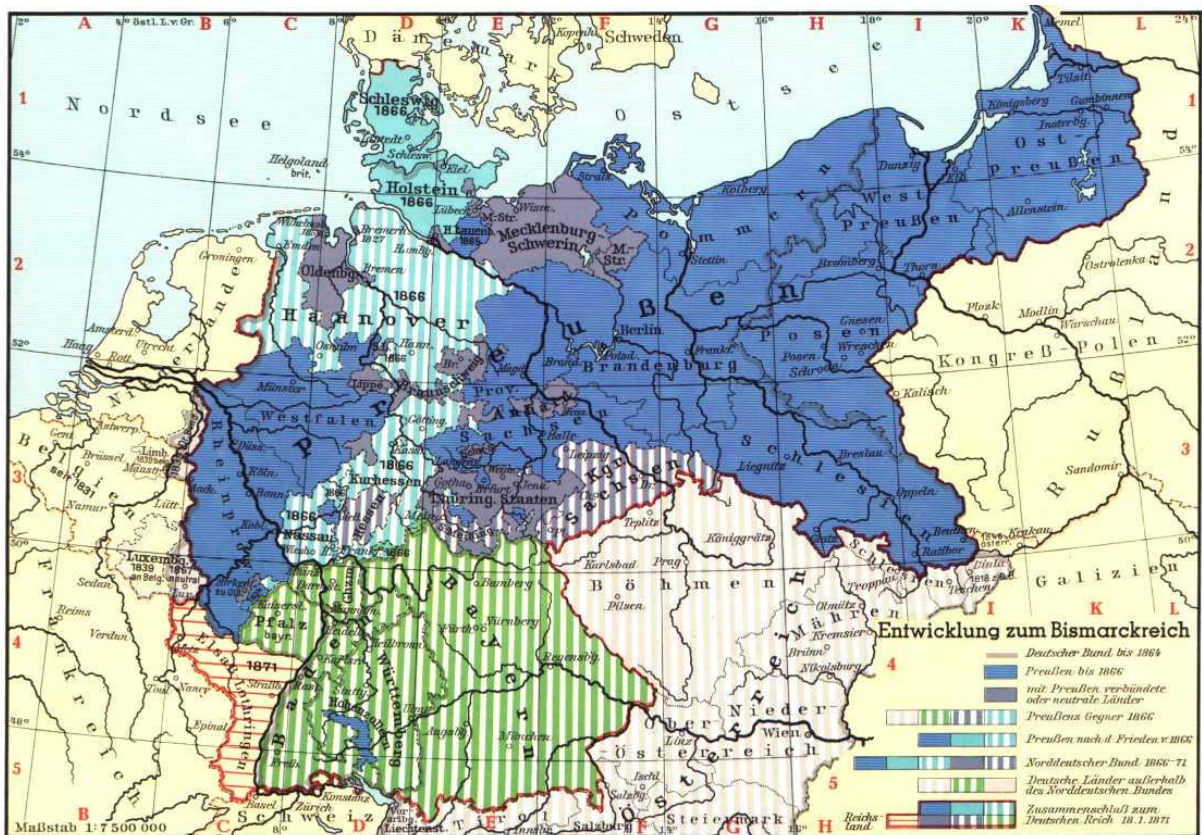
B. LES ETAPES

1. La revolució de 1830 i la creació del Zollverein
2. La revolució de 1848: el fracàs de la via parlamentària i liberal. Dieta de Frankfurt va oferir la corona al rei de Prússia.
3. La unificació sota l'hegemonia prussiana: Bismarck.

El fracàs de 1848 va demostrar que la unificació no s'aconseguia per la revolució democràtica i parlamentària sinó pel compromís de la burgesia amb els junkers, grans terratinents de Prússia.

Bismarck va instaurar al país una veritable dictadura i, convençut que Alemanya no era més que un apèndix de Prússia, es va dedicar a engrandir l'estat prussià. El canceller considerava que tots els mitjans eren útils per aconseguir els seus propòsits, i per aquesta raó es va aliar successivament amb els reaccionaris, els liberals i fins i tot

amb els socialistes. Com que era un diplomàtic molt hàbil, va sortir vencedor de tres conflictes successius i va aconseguir que tots els estats d'Alemanya s'agrupessin al seu voltant.



- L'enfrontament amb Dinamarca per la qüestió dels ducats de Schleswig i Holstein (1864). El 1864, l'exèrcit prussià va derrotar el danès i va ocupar Slesvig i Holstein, però per la pau de Viena, Àustria va assumir l'administració del segon ducat.
- La guerra amb Àustria (1866). L'any següent, els prussians el van tornar a envair, foragitant la influència austríaca. L'any 1866 va esclatar la guerra entre totes dues potències, que va finalitzar amb la decisiva victòria de Bismarck a Sadova, i la incorporació definitiva dels ducats en el projecte prussià. Quasi simultàniament, Bismarck establia un conjunt de pactes defensius amb els estats alemanys meridionals, i el 1866 s'annexionava part dels territoris al nord del riu Main. Com a culminació d'aquest procés, el 17 d'abril de 1867 es va proclamar la Confederació Alemanya del nord (*Nord Deutscher Bund*), una formació estatal federal presidida per Guillem I de Prússia, amb Bismarck com a canceller i un Parlament escollit per sufragi universal. Els Estats del Sud no van sumar-se.
- La guerra amb França (1870). Resolts els problemes amb Àustria, ara restava resoldre els que França presentava com a obstacle per a la unitat. Després de l'arribada de Bismarck al poder, França havia permès que Prússia s'estengués cap a l'oest. En nom de l'emancipació dels pobles, Napoleó III havia abandonat Àustria a la seva sort, però ara observava amb un cert neguit la unificació d'Alemanya. El poder prussià semblava que no tenia límits. A més a més, hi havia molts trons europeus ocupats per prínceps alemanys. En aquest context, la

candidatura d'un príncep Hohenzollern al tron d'Espanya, vacant després de la revolució de 1868, era una provocació evident. França va demanar garanties, però es va quedar aïllada. Això va fer que Bismarck comprengués que tenia els mitjans al seu abast per vèncer el poderós veí, conquerir les terres germanòfones d'Alsàcia i Lorena, i tallar definitivament els vincles que hi havia entre França i els estats del sud d'Alemanya. L'ambaixador francès no va rebre, doncs, la moderada resposta redactada per Guillem I, sinó un text deformat expressament per Bismarck, text que constituïa una injúria per a França. Aquest text, l'anomenat "Telegrama d'Ems", va provocar la reacció immediata de Napoleó III que, sense mesurar-ne el risc, va declarar la guerra a Prússia. En poques setmanes, l'Imperi francès va ser vençut. En mig de l'eufòria nacionalista, refermada per la incorporació d'Alsàcia i Lorena, el 1871 es va proclamar el II Reich alemany i Guillem I com a emperador de la nova gran nació. Alemanya havia ingressat en el nou concert de les nacions com una gran potència.

C. CONSEQÜÈNCIES

- Creació del II Reich

El 1871, després de la victòria sobre els exèrcits francesos, es va convertir en la primera potència militar i industrial d'Europa.

Així, al voltant de Prússia, separada definitivament d'Àustria, els estats alemanys es van fondre en un Imperi que ja era en camí de convertir-se en la primera potència europea.

2. LA UNIFICACIÓ D'ITÀLIA

A. ANTECEDENTS

Diferents opcions:

- a) Radicalisme republicà: Mazzini
- b) Tendència neoguelfista (Gioberti). Liberal moderat que proposava una confederació d'Estats italians amb el Papa com a cap.
- c) Tendència monàrquica (Cavour) defensava que la confederació d'Estats italians s'havia de fer entorn del regne del Piemont, l'únic prou fort per oposar-se a Àustria. Tots els italians, després del fracàs dels moviments insurreccionals de 1848, van comprendre que, per aconseguir la unitat nacional, necessitaven posar-se sota la bandera del rei del Piemont-Sardenya i demanar auxili a un estat estranger.

Després de les revolucions de 1848, la majoria dels estats italians depenien d'Àustria o estaven sota la seva influència; únicament conservava la seva autoritat el rei del Piemont-Sardenya, el jove Víctor Manuel II. El monarca tenia al seu costat el comte de Cavour, procedent d'una família noble del Piemont, que, després d'haver fundat un diari, *Il risorgimento*, va ser elegit diputat i nomenat primer ministre. El rei i el seu col·laborador es van consagrar a modernitzar el regne del Piemont-Sardenya, que era una condició essencial per preparar la unitat nacional. Cavour també es va dedicar a mobilitzar els patriotes italians al voltant del sobirà i, adonant-se que el lema de 1848, *Italia farà da se* (Itàlia farà per ella mateixa), els havia portat al fracàs, es va esforçar per trobar ajuda estrangera. Cavour va ser el veritable artífex de la creació de l'estat

italià per l'actuació que va dur a terme tant a l'interior com a l'exterior del país. Sabia que, de tots els estats europeus, únicament França li podia proporcionar l'ajuda militar que necessitava per enfrontar-se a Àustria. Napoleó III era favorable a la causa italiana, però el problema que plantejaven els estats de l'Església, dels quals semblava difícil expulsar el sant pare, el feien vacil·lar, ja que temia la reacció dels catòlics francesos. Malgrat això, uns quants elements contribuïren a accelerar-ne la decisió i, paradoxalment, l'atemptat de l'italià Orsini contra l'emperador, al gener de 1858, va fer conèixer als francesos la causa italiana i la va fer popular.

Durant el mes de juliol de 1857, a Plombières, un poblet dels Vosgues on Napoleó prenia les aigües, l'emperador va mantenir una entrevista secreta amb Cavour. Els dos acordaren les línies mestres de l'alliberament italià. A canvi de la seva col·laboració, França rebria Savoia i el comtat de Niça.



B. ETAPES

- a) 1859. Cavour, una vegada va haver resolt l'aliança francosarda per mitjà de la firma d'un tractat al gener de 1859, a Torí, es va dedicar a multiplicar les provocacions envers Àustria per obligar-la a cometre "un acte agressiu", l'únic que podia legitimar la intervenció francesa. Després de múltiples intents, el ministre italià va aconseguir l'objectiu que s'havia proposat. El 23 d'abril de 1859, els austríacs van obligar el Piemont a depositar les armes i, en veure que l'ordre que havien donat no era obediència, van envair-ne el territori. Immediatament, Napoleó III va declarar la guerra a Àustria. Al maig de 1859, sense cap mena de preparació prèvia, els exèrcits francesos van arribar a Itàlia. La primera trobada entre els bel·ligerents va tenir lloc el dia 4 de juny a Magenta, a la Llombardia. La valentia dels francesos va permetre de transformar la batalla en una victòria per a Napoleó III i Víctor Manuel. El 24 de

juny, es va produir un nou enfrontament a Solferino. Quan va arribar la nit, després d'una espantosa carnisseria, una tempesta va dispersar els austríacs. Quan les tropes es preparaven per reprendre la lluita, Napoleó III va decidir de sobte demanar un armistici; indubtablement, l'emperador havia comprès que els seus homes no estaven en condicions de lliurar més combats. D'altra banda, Prússia s'havia començat a mobilitzar a la vora del Rin i va amenaçar França, que se sentia incapaç de lluitar en dos front d'operacions alhora. Napoleó III i Francesc Josep van signar a Villafranca di Verona els preliminars de la pau, confirmada a Zuric al novembre de 1859. Àustria conservava el Vèneto i el rei del Piemont-Sardenya recuperava la **Llombardia**.

- b) 1860.
- a. Quan es van saber les clàusules de la pau de Zuric, la indignació va ser enorme a la península italiana, perquè es va considerar que Napoleó no havia complert la seva promesa de dur a terme la unitat de la totalitat del país. Els patriotes italians van reprendre, doncs, el combat sense l'ajuda estrangera i **tots els estats d'Itàlia central** es van revoltar per obtenir la unió amb el Piemont, cosa que va acceptar Napoleó III a canvi de la cessió a França de la Savoia i Niça.
 - b. Aleshores, Cavour va decidir d'emprendre la conquesta del sud. Una insurrecció contra el rei Francesc II, en **el regne de les Dues Sicílies**, va permetre que l'aventurer Garibaldi i, els seus Camises vermelles, pels volts d'un miler de voluntaris anomenats els Mil, desembarquessin a Sicília, amb l'acord tàcit de Cavour, i s'apoderessin de Nàpols. Garibaldi, encoratjat pel triomf que havia obtingut, va intentar d'ocupar Roma i el Vèneto. D'altra banda, Cavour, tement que Garibaldi aconseguís d'emparar-se del poder, va persuadir Víctor Manuel II perquè traspassés Itàlia amb les seves tropes. El pla va triomfar. L'exèrcit sard va ocupar els Estats Pontificis i va arribar fins al regne de les Dues Sicílies. Garibaldi, per lleialtat, es va retirar davant el monarca piemontès. A l'octubre de 1860, els Estats Pontificis i el sud de la península van aprovar per mitjà d'un plebiscit la unió amb el "regne d'Itàlia".
- c) 1866. **L'annexió del Vèneto**. El 1866, la guerra austroprussiana permeté a Itàlia, aliada de Prússia, obtenir el Vèneto, malgrat que va ser derrotada a Custoza, per mitjà del pagament de 35 milions de florins
- d) 1870. **L'ocupació de Roma**. Garibaldi i els republicans no havien renunciat a la possibilitat d'una república i van fer un últim atac sobre Roma. França (on l'església catòlica era molt important) va donar el seu suport al Papa i va enviar un exercit. Va ser després de la derrota francesa de Sedan (1871) quan els piemontesos van poder ocupar Roma i convertir-la en la capital.

C. CONSEQÜÈNCIES

Malgrat la unificació la jove Itàlia va néixer amb una sèrie de greus problemes pendents:

- a) Regions de llengua italiana, les anomenades terres irredemptes (Ístria i Trento) van restar sota els austríacs.
- b) Pius IX es va negar a reconèixer el nou estat i es va refugiar al Vaticà, que es va convertir en un estat sobirà. No va ser fins 1929 que la Santa Seu i Itàlia van signar un concordat.
- c) A Itàlia existia un fort contrast entre:
 - a. el Nord industrialitzat i
 - b. el sud endarrerit, on dominaven les grans propietats.

Des del Sud la unificació semblava una conquesta del Nord i l'estat actuava com un invasor. Com a resposta es va articular la Màfia.

- d) Les forces populars que van lluitar per la unificació van ser marginades del poder en favor de la burgesia.

Unificación Italiana. Expansión del Reino de Piamonte-Cerdeña

 imprimir



3. ALTRES NACIONALISMES

GRÈCIA

En el decenni de **1820**, Grècia va escriure el primer capítol en el naixement de noves nacions sobre territoris del vell Imperi otomà. La revolta grega assenyalava alguns trets d'allò que constituirà la qüestió d'Orient, com ara la presència russa a l'espai balcànic, i, d'altra banda, constitueix un moviment nacional que anticipa la convulsió de 1830, un estímul per a belgues i polonesos. Aleshores, entre els grecs s'hi poden distingir tres grups: els camperols, al voltant de la seva església, els seus *popes*, aclaparats per la pressió fiscal i per una distribució de la propietat agrària que reserva els dos terços de les terres per a la minoria turca; els comerciants de les illes disposen d'una flota mercant, cosa que els permet un contacte més intens amb Occident i la possessió de fortunes, però es dolen d'una administració capriciosa, i els emigrants, famílies il·lustres que han fugit a ciutats europees i organitzen societats secretes.

Turquia estava governada per Mahmud II, però el paixà d'Egipte Mehmet Alí posseïa més poder militar, o si més no naval. El paixà d'Albània, Alí de Tebelèn, administrava els territoris europeus. El 1820 el paixà albanès es va negar a pagar els impostos al soldà, i quan Mahmud II hi va enviar una expedició, Alí de Tebelèn va estimular la revolta dels grecs, en la qual van participar els camperols al voltant del bisbe **Germanos** i els emigrats, que van entrar al país des de Rússia, a través dels principats romanesos, capitanejats per **Alexandros Ipsilanti**. El retard de l'exèrcit d'emigrats, retingut algunes setmanes pels romanesos, va provocar el fracàs de la revolta i una matança de grecs. El tsar rus Alexandre I va amenaçar d'intervenir-hi i les

tropes turques es van retirar de Grècia. A l'assemblea d'Epidaure (1822) els grecs van decidir anar a la guerra per la independència. La situació internacional dissenya ben clarament allò que serà la qüestió d'Orient: Rússia vol l'èxit de la insurrecció, de la qual espera avantatges econòmics i polítics; Àustria s'inquieta davant la influència russa als Balcans; la Gran Bretanya veu amb recel l'amenaça que l'avanç rus vers la Mediterrània representa per a les seves comunicacions amb l'Índia.

La guerra va esclatar el 1822. Els grecs, amb armament rus, van resistir èpicament: l'exèrcit turc va caure derrotat a les Termòpiles; a Missolonghi, en va ser aturat un altre; a la mar, les flotes de les illes van vèncer a Chios. Aquests triomfs van provocar un doll de poesia a Europa: Lamartine, Víctor Hugo, lord Byron, van cantar l'heroisme grec. Militars d'arreu del món van acudir a organitzar l'exèrcit grec: l'italià Santarosa, el nord-americà Washington, l'anglès Cochrane, el francès Fabvier. El soldà va haver de demanar ajut al paixà d'Egipte, amb la qual cosa va poder vèncer els grecs. Una nova matança va provocar la intervenció directa de les potències. El nou tsar, Nicolau I, va convocar una conferència internacional a Sant Petersburg. L'esquadra anglobritànica va destrossar la turca a la rada de Navarino, i els russos van penetrar als Balcans.

L'any 1828, Turquia va reconèixer la independència de Grècia pel tractat d'Andrianòpolis (1828). Aleshores, Rússia apareix com la potència que obté els avantatges més grans del declivi turc: protectorat sobre Moldàvia i Valàquia, port de Poti, preferències comercials, llibertat de navegació pels estrets.

BÈLGICA

La revolució de juliol de 1830 va tenir importants conseqüències més enllà de les fronteres franceses. Bèlgica, conquerida per la França revolucionària i sotmesa a continuació al poder napoleònic, va continuar rebent la influència del país veí. Les idees liberals franceses van proporcionar a aquest país la possibilitat de constituir-se en estat.

El 1789, la Bèlgica actual era una possessió dels Habsburg i encara duia el nom de Països Baixos austríacs. La regió, però, havia intentat alliberar-se de la dominació austríaca i havia promulgat l'Acta de constitució dels Estats belgues units. A partir del 1792, França havia ocupat el país i n'havia expulsat els austríacs; més tard, el 1797, el tractat de Campoformio va declarar Bèlgica part integrant de la República francesa. Dividit en set departaments, el país havia sofert, sens dubte, exaccions per part dels exèrcits francesos, però també s'havia beneficiat de les reformes administratives i judicials de la República.

Després de la victòria dels aliats sobre Napoleó, el congrés de Viena es va afanyar a crear un estat important al nord de França, país que ja havia demostrat prou clar que més valia témer les seves ànsies imperialistes. Les Províncies Unides i Bèlgica van ser reagrupades en un extens regne, els Països Baixos, sotmès a la sobirania del rei Guillem I d'Orange. D'aquesta manera, les 17 províncies dels Països Baixos de Carles V d'Alemanya semblaven prou reconstituïdes. Malgrat tot, a començament del segle XIX el nord i el sud d'aquell regne artificial gairebé ja no tenien punts comuns. Tot separava els belgues catòlics dels neerlandesos protestants. D'altra banda, l'aristocràcia i la burgesia francòfones no podien acceptar que se'ls imposés el neerlandès com a llengua oficial.

El juliol de 1830 va esclatar a París la revolució de les tres glorioses que va fer bufar un vent de llibertat sobre tot Europa. Els belgues van elegir aquest moment per rebel·lar-se contra els neerlandesos. El 25 d'agost de 1830, els habitants de

Brussel·les van donar el senyal de la insurrecció. Les altres grans ciutats belgues van secundar el moviment i van obligar les tropes de Guillem I a batre's en retirada. El 4 d'octubre, un govern provisional declarà la independència de Bèlgica i encarregà a un congrés nacional que preparés una constitució. A petició de Guillem I, les grans potències europees van celebrar a Londres una conferència que va reconèixer la independència de Bèlgica, però li va imposar una "neutralitat perpètua". El 7 de febrer de 1831, el congrés nacional va donar una constitució a Bèlgica i la convertí en una "monarquia constitucional i hereditària". El príncep alemany de Saxònia-Coburg-Gotha -a qui ja li havia estat oferta, en va, la corona de Grècia- va ser elegit rei dels belgues amb el nom de Leopold I. Va regnar a Bèlgica fins al 1865.

El congrés de Londres va ser favorable a Bèlgica, a qui se li va reconèixer la sobirania sobre el Limburg i Luxemburg. Però el 2 d'agost de 1831, els neerlandesos van envair el nou regne, incapaç de defensar-se tot sol. Aleshores, Leopold I va demanar ajuda a França, i el seu exèrcit aconseguí de rebutjar les tropes de Guillem I. Amb tot, Bèlgica va haver de renunciar a una part dels seus territoris. Maastricht, el Limburg neerlandès i el Luxemburg d'expressió alemanya van passar a les mans del rei dels Països Baixos. A pesar d'aquest retrocés territorial, Leopold I aconseguí de preservar el rang del jove regne. En gran part gràcies a ell i als seus dots diplomàtics, el nou estat va consolidar la seva posició a Europa.

POLÒNIA

L'any 1815, Rússia va establir el seu protectorat sobre Polònia, dotada d'una constitució; el tsar n'era el sobirà. Amb una situació relativament envejable, el país va arribar a creure, de primer moment, que s'acostaven temps millors. Alexandre I semblava disposat a comportar-se com un monarca constitucional —el 1818 es va crear la dieta per votar els impostos i les lleis— i a protegir el desenvolupament cultural —el 1818 també es va permetre la creació de la Universitat de Varsòvia. A més a més, l'expansió econòmica semblava anar pel bon camí amb l'obertura del Banc de Polònia, la introducció de nous conreus (remolatxa de sucre), la creació d'unes instal·lacions metal·lúrgiques i l'explotació de mines de carbó. Per tant, Polònia semblava madura per a l'emancipació nacional.

Tanmateix, l'ambient es va capgirar ràpidament. A partir de 1820 el tsar va començar a reduir les prerrogatives de les autoritats poloneses: la dieta polonesa no es va tornar a reunir, la policia va començar a fustigar les societats secretes republicanes i els estudiants revolucionaris, i la premsa lliure va ser emmordassada. Nicolau I, tsar des del desembre de 1825, va prosseguir aquesta política, fet que va obligar els polonesos a reaccionar vivament en defensa dels drets nacionals.

Quan el tsar va pretendre reclutar tropes poloneses per intervenir a Bèlgica, els caps de l'exèrcit polonès es van amotinar el 29 de novembre de 1830 i van ocupar Varsòvia. La revolució parisenca els havia donat noves energies. El 25 de gener de 1831, la dieta va proclamar la independència de Polònia. Però els polonesos, inexperts, es trobaven dividits i, encara pitjor, abandonats a la seva sort: els liberals francesos es van entusiasmar per la causa polonesa, però no pas el govern francès, que va calcular la deflagració general que desencadenaria la intervenció militar de França. De fet, la Santa Aliança s'havia reconstituït, i Prússia i Àustria estaven ben decidides a "tancar" Polònia en un setge militar per privar-la de l'ajuda exterior.

Els russos no van trobar, doncs, gaires dificultats per esclafar la insurrecció, i Varsòvia va capitular al mes de setembre. La repressió va ser ferotge: patriotes penjats o deportats a Sibèria i a Kuban, béns confiscats, abolició de la constitució i destrucció de

la indústria i el comerç. Es va imposar una russificació brutal i més de 10.000 nobles i burgesos van haver d'abandonar la pàtria. Dues terceres parts d'aquests exiliats, però, es van retrobar a París, on van començar a militar en els moviments revolucionaris.

IRLANDA

La qüestió irlandesa va convertir-se des de la segona meitat del segle XIX i en el primer quart del segle XX en el principal problema del govern britànic fins a la seva guerra d'independència (1919-1921).

Sota domini oficial anglès des de finals de l'edat mitjana, l'illa va ser conquerida oficialment per Cromwell en el segle XVII però va mantenir-se com un regne, teòricament, independent fins que la dominació anglesa va recolzar-se legalment en l'Acta de la Unió (1800) que va unificar Irlanda i la Gran Bretanya en el Regne Unit, suprimint qualsevol tipus d'autonomia irlandesa per substituir-la pel dret a enviar més diputats a la Cambra dels Comuns. Irlanda, però, mantindria un desafiament constant contra la incorporació al Regne Unit.

D'altra banda, l'Església anglicana seria l'única oficial, i els irlandesos, majoritàriament catòlics, haurien de pagar-li el delme. Els grans propietaris eren anglesos que gaudien d'avantatges en els arrendaments, mentre una important població de colons britànics i protestants s'establia en el nord, a l'Ulster. A més, s'afegien problemes lingüístics. Així, el problema irlandès combinaria qüestions de protesta social, religiosos i polítics.

El sentiment autonomista irlandès va alimentar-se del record dels greuges patits des de l'època de Cromwell i en la defensa de la religió catòlica i la llengua nacional gaèlica. Tot això agreujat per la greu crisi econòmica dels anys quaranta (especialment les fams de 1845) que va portar a gairebé la meitat dels habitants irlandesos de l'illa a emigrar cap als Estats Units, convertint la situació interna del país en un polvorí.

El 1857 va crear-se a París una societat republicana irlandesa, Fenian, que reclamaria la independència d'Irlanda. Un aixecament, el 1867, forçaria al govern anglès a desestatificar l'Església anglicana, que així deixava de ser un centre de recaptació d'impostos, fet que alleujaria lleugerament l'economia dels camperols irlandesos.

Però, les crisis econòmiques dels anys setanta tornarien a provocar situacions dramàtiques en un país que encara era bàsicament rural, ja que la potent Anglaterra industrial mantenia Irlanda com un territori proveïdor sense possibilitats de desenvolupament industrial, quan milers d'arrendataris irlandesos van ser expulsats de les terres que eren propietat dels terratinents anglesos.

En aquest moment, el moviment nacionalista es radicalitzaria i els irlandesos trobarien en la figura de Charles S. Parnell, un terratinent protestant nascut a Irlanda, un líder que dirigiria la lluita per l'autonomia amb partides armades al camp i una política obstruccionista a la Cambra dels Comuns a través del Partit Parlamentari irlandès (1882).

Gladstone seria el polític britànic del segle XIX que més comprensió va mostrar per la problemàtica irlandesa. Les seves primeres reformes van orientar-se cap a la reducció del paper de l'Església anglicana i a realitzar reformes agràries parcials. D'aquesta manera, l'espiral de violència va intentar frenar-se amb una tímida reforma agrària i amb la signatura d'un acord entre el govern britànic i el líder nacionalista irlandès que recomanava moderació al clergat catòlic per evitar enfrontaments que poguessin derivar en una guerra civil.

Tot i això, el problema irlandès persistiria ja que una part important de la població era partidària de l'autonomia. Diversos atemptats i la reunió d'una Convenció Nacional irlandesa a Dublín van portar Parnell a la presó. Aleshores, Gladstone va iniciar converses amb el líder irlandès i pel Pacte de Kilmaisham van anular-se els deutes de 100.000 agricultors que tenien pagaments endarrerits, va indemnitzar-se els propietaris de les terres amb fons del Tresor i va concedir-se la llibertat a Parnell.

El govern conservador de Salisbury intentaria donar a Irlanda un estatus similar al del Canadà, amb un parlament escollit i un govern provincial, però les negociacions secretes van sortir a la llum abans d'hora desencadenant un escàndol polític. El govern conservador va decidir aleshores presentar-se davant de l'opinió pública com el principal defensor de la unió anglo-irlandesa provocant l'ira dels autonomistes. El problema era presentat a l'opinió pública anglesa com una simple qüestió de desordre públic per part d'una minoria d'exaltats "incendiàries" i "terroristes".

Des del 1885, els nacionalistes irlandesos van ser presents al Parlament britànic i, el 1886, Gladstone va decidir-se obertament a atorgar l'autonomia a Irlanda (la *Home Rule*), però el seu projecte de llei va ser derrotat en un Parlament dividit, provocant una escissió entre els liberals i la derrota electoral del partit. Posteriorment, el 1902, el projecte de Lord Balfour de concedir un Parlament irlandès propi comportaria l'escissió definitiva dels liberals.

No seria fins el 1914 quan s'aprovaria l'estatut d'autonomia de l'illa, però ja era tard perquè el moviment dels *Sinn-feiners* ja reivindicava la independència total per Irlanda. Així, fins a la insurrecció de 1916 a Dublín, que va posar en marxa el procés de partició de l'illa entre el nord, de majoria protestant i fidel al Regne Unit, i el sud, de majoria catòlica, la qüestió irlandesa va restar sense solució. La zona catòlica, obertament nacionalista i contrària a la pertinença al Regne Unit aconseguiria la seva independència en la dècada dels anys vint del segle XX. Encara, però, restaria per solucionar el problema de l'Ulster.